

Perspectief als ordening

Jacob Voorthuis

Er is veel gesproken over het perspectief. Het perspectief is een ordening. Het perspectief is een middel om de ruimte om ons heen schematisch te relateren aan ons lichaam. De overeenkomst tussen de virtuele ruimte getekend in perspectief en de ruimte waarin wij ons bevinden is dan wonderbaarlijk.

En iedere ordening is inherent doelmatig. Het dient een doel. Zelfs de moedwillige destructie van een ordening om chaos te scheppen dient een doel. En het dienen van een doel vereist manipulatie. Daar heb ik geen problemen mee. Juist als perspectief is een perspectief een kegelvormige blik op de werkelijkheid. Dat die kan worden misbruikt staat buiten kijf. De manier waarop perspectieven machtsstructuren bevestigen of ondermijnen is vaak aan de orde geweest. De voorwaardelijkheid van een perspectief is ook ruimschoots aangetoond in het perspectivisme van Nietzsche. Alleen mensen die zich laten overtuigen van de onvoorwaardelijkheid van een perspectief zijn de klos. Zij zitten gevangen zonder hun eigen gevangenis te kunnen zien, en denken zich vrij. Wellicht zijn ze gelukkig. Voor mij zijn andere perspectieven altijd bevrijdend. Dat is niet zozeer omdat ze het ene perspectief ongeldig verklaren en deze zelf verdringen, want dat kunnen ze niet, maar wel omdat ze mij de voorwaardelijkheid van elk perspectief tonen. Zo maak ik gebruik van een perspectief op een wetenschappelijk verantwoorde manier, dat wil zeggen door zijn voorwaardelijkheid oftewel onbesproken aan te nemen of de voorwaardelijkheid te thematiseren door hem centraal te stellen en ter discussie te stellen. Het is dan ook grappig hoe, als schilderijen de vroeg renaissance-oefeningen in het eenpuntperspectief als oefeningen in het perspectief teleurstellen wellicht, of in ieder geval hun ongemak met het systeem prijs geven, maar hoe ze als schilderijen van een veel wijdere blik zo roerend mooi kunnen zijn. Neem de slagvelden van Paolo Ucello. Als perspectivische oefening zijn ze brons en delicaat. Mislukt wellicht. En toch is het geheel zo roerend mooi. Waarom? Tja om dat uit te leggen neem ik mij hele hebben en houden mee naar het schilderij. Mijn vermogen om het zo te lezen tot het mij tot tranen toe roert. De hoed van de aanvoerder, het harnas op de grond, de rennende soldaatjes in de achtergrond, hun los en ongemakkelijk verband in maat en schaal, de dynamiek van de paarden gevangen in hun eeuwige stilte, de gebroken lansen, die daar liggen in een raster en daarbij zo wel het denken van de kunstenaar toelichten en hun eigen herinnering aan het heel zijn aanwezig doen zijn. En daarmee aansporen te dromen hoe ze braken en welke levens daarmee gemeoid waren. Maar ook de oudheid van het schilderij dat ik in haar tekens lees, doet mee in mijn bewondering. Haar plaats in een mij vaag bekende geschiedenis waarin de perspectief een hoofdrol speelt. Want het perspectief is wellicht de meest invloedrijke ontdekking geweest in onze blik op de wereld. Hij is het die de wetenschap tot ongekende hoogtes bracht. De filosofie van de blik heeft het objectiveren en het subjectiveren mogelijk gemaakt. Nu is de perspectief daar niet het begin van, maar wel degelijk een van de stappen in dat proces. Het deed er aan mee. Het wetenschappelijk protocol in een experiment, is immers niets anders dan een perspectief op het verkrijgen van geldige en bruikbare resultaten. Toch? Ook heeft het onze relatie tot de horizon een nieuwe metaforische kracht gegeven. Alles buigt naar de horizon, en de horizon is niets meer dan de hoogte van ons oog ten opzichte van de grond.